

MARINA BELOUS
Universitatea de Stat
din Moldova (Chișinău)

ASPECTE SEMANTICE ALE NUMELUI PROPRIU

Numele proprii sunt considerate, în mod majoritar, ca fiind lipsite de sens, sau valoarea lor semantică a fost minimizată semnificativ.

„Numele propriu este acel care poate fi aplicat doar unei singure persoane sau obiect [...] el individualizează persoana, obiectul sau categoria pe care o numește” [Grevisse 1964, p. 167].

Abia în ultimul timp au apărut lucrări care revalorifică numele propriu în calitate de purtător de sens și respectiv apar și unele noțiuni neatestatate până acum.

În majoritatea gramaticilor clasice numele propriu este abordat în mod standard ca unitate lexicală care servește la identificarea persoanelor, localităților, etc., iar orice utilizare netradițională a lor este considerată ca artefact. Deci, unele cazuri de utilizare a numelor proprii, corecte din punct de vedere gramatical, erau considerate ca marginale sau excepționale. Vectorul magistral al acestei tendințe indică faptul că concepția despre sensul numelor proprii trebuie revăzută, în unele situații ele pierd caracteristicile dogmatice și se comporta ca nume comune. Ca urmare a considerării detaliate a numelor proprii cu caracteristici ale numelui comun apare termenul de „nume propriu modificat” care „este însoțit de determinați, fapt ce condiționează pierderea caracterului unic” și respectiv „nume propriu standard care semnifică numele prototipice”. [Kleiber, 1981, p. 332].

Utilizarea canonică presupune identificarea unei persoane, de exemplu, din realitate: „Ion cântă”, în cazuri speciale însă numele propriu abandonează poziția sa referențială pentru a deveni apozitie. În astfel de cazuri numele propriu modifică legătura sa cu referentul, pentru a-l reprezenta parțial sau în mod oblic, sau chiar făcând legătură cu un alt referent, ale cărui calități cunoscute, enunțate în mod implicit, sunt atribuite referentului inițial: „Acest Che Guevara contemporan!”. Aceste construcții ale numelor proprii sunt atipice. Anume acest fapt condiționează pierderea caracterului unic frecvent asociat cu marca specifică care opune numele proprii și numele comune.

Deosebirea majoră între numele proprii modificate și cele standard rezidă și în criteriul sintactic: apar modificatorii sau determinanții care exclud caracterul unic al numelor proprii, adică referința lui individuală. Deci, tipul numelui propriu poate fi identificat conform celor 2 criterii: pierderea caracterului unic și respectiv prezența determinanților [Leroy, 2004, p. 67-74]. În primul caz este vorba despre perspectiva referențialistă – numele propriu nu mai face referință doar la persoana în cauză, ci paralel la un alt referent, și în cazul al doilea – despre perspectiva sintactică, în cadrul căreia numele propriu este transformat în numele unei clase întregi, existente virtual. Cazurile de utilizare ale ambelor tipuri de nume proprii trebuie să fie interpretate prin prisma relației metaforice.

Numele propriu care nu face apel la referent ca unitate întregă, ci doar la unele caracteristici, trebuie să fie însoțit de o complementară precizare, în scopul evitării ambiguităților. În cazul lipsei precizărilor și respectiv eșecul decodificării mesajului, informația rămâne ambiguă, deci nepercepută. Utilizarea construcțiilor emfatică, care rezidă

în reprezentarea referentului ca un model tip este foarte frecventă în presă: „Trebuie să fii Berlusconi ca să fii prim ministru al Italiei”, *Liberation*, mai 2008.

Anume din aceasta prisma apare ideea că numele propriu ar fi o abreviere a unui predicat nominal [Kleiber, 1981; p. 295-418]. Din aceasta perspectivă numele propriu nu este considerat ca exclusiv lipsit de sens, ci ca fiind dotat cu un sens minim, care nu este însă descriptiv. Deci, putem afirma că numele propriu exprimă prioritatea nominalizării individualizante.

Ca urmare a acceptării tezei despre „predicatul nominal” apare discrepanța între noțiunile de sens și conținut ale numelor proprii. Sensul numelui propriu este cel denominativ, iar conținutul se definește prin relația cu referentul și plasarea lui în context. Criticile în acest sens evidențiază faptul că numele propriu modificat este favorizat în detrimentul celui standard [Gary-Prieur, 1994, p. 40-46]. Mai mult ca atât, teoria „predicatul nominal” include dificultatea conformării formulei „o persoană numită X” care eșuează în unele cazuri simple. Astfel, apelativele care au doar funcție nominativă nu pot fi descrise cu ajutorul acestei formule. Deci ea este valabilă doar pentru numele proprii modificate. În acest context Kleiber introduce noțiunea de sens instrucțional, adică apariția instrucțiunii de a căuta/ găsi în memorie referentul purtător al acestui nume propriu. Deci, categoria numelor proprii modificate pot fi considerate ca nume de categorie, care se apropie mai mult de clasa numelor comune.

În acest context este inevitabilă studierea nivelurilor de sens ale numelui propriu și îndeosebi a conținutului, care este „un ansamblu de proprietăți ale referentului inițial, ce intervin în procesul interpretării enunțurilor în care apare acest nume propriu” [Gary-Prieur 1994, p. 38-57]. La fel apare noțiunea de referent inițial, „persoana asociată prin presupunere anume acestei situații de apariție a numelui propriu, în virtutea corespunderii acestui nume despre care și locutorul și interlocutorul știu” [Gary-Prieur 1994, p. 29]. Relația între referent și conținut este directă și poate fi realizată doar într-o situație de enunțare, context, etc. Proprietățile care constituie conținutul numelui propriu și servesc la identificarea referentului nu trebuie confundate cu informațiile apărute, de exemplu, în enciclopedii. Conținutul comportă doar unele caracteristici, dezambiguizarea mesajului se face, deci, prin perceperea selectivă a informației, fapt condiționat de context. Contextul are un rol extrem de important în constituirea conținutului numelui propriu și în interpretarea lui. Dacă conținutul nu convine unui ansamblu de informații enciclopedice mai mult sau mai puțin independente de context, atunci nu este vorba despre conținut, ci despre conotațiile numelui propriu, fenomen exploatat enorm în presă.

Deci, în cadrul studierii numelor proprii vorbim despre sensul (nominativ), conținutul (ceea ce ține de referent) și despre eventualele conotații legate de numele propriu și asociațiile care pot apărea [Gary-Prieur 1994, p. 52-57].

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. M. Grevisse, (1964) *Le bon usage*, Paris, Gembloux.
2. M.-N. Gary-Prieur (1994) *Grammaire du nom propre*, Paris, Presses universitaires de France.
3. G. Kleiber, (1994) *Problèmes de référence: descriptions définies et noms propres*, Université de Metz.
4. S. Leroy, (2004) *Le nom propre en français*, Paris, Ophrys.